

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów rozwijających się na przykładzie krajów Afryki Subsaharyjskiej

Eric Ambukita*

Streszczenie: *Cel* – Celem artykułu jest próba analizy bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) dokonywanych w krajach rozwijających się, ze szczególnym uwzględnieniem krajów Afryki Subsaharyjskiej (ASS).

Metodologia badania – Badania obejmują wielkość oraz strukturę sektorową i geograficzną. W przeprowadzonych analizach wykorzystano dane z lat 2010–2015, w niektórych analizach sięgano do danych starszych, tj. z lat 80. i 90. XX wieku.

Wynik – Wśród krajów rozwijających się największymi odbiorcami BIZ są dwa regiony: Azja i Ameryka Łacińska. Następuje zatem marginalizacja Afryki Subsaharyjskiej. Tendencja ta jest jeszcze bardziej uchwytana przy analizie poszczególnych państw tego regionu. Struktura sektorowa i geograficzna BIZ w ASS pozostały dominujące w przemyśle naftowym i koncentrują się w małej liczbie krajów.

Oryginalność/wartość – Artykuł nie wyczerpuje bogatej problematyki BIZ w Afryce Subsaharyjskiej. Wciąż pozostaje wiele kwestii domagających się dookreślenia – ważne wydają szczególnie się badania poświęcone niedostatecznemu rozwojowi państw regionu.

Słowa kluczowe: Afryka, Afryka Subsaharyjska, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, kraje rozwijające się

Wprowadzenie

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku liczba bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w krajach rozwijających się znacząco wzrosła. Skupiały się one jednak geograficznie głównie w Azji Wschodniej, Południowo-Wschodniej i w Ameryce Łacińskiej, co sprawiło, że właśnie te regiony skorzystały z nich jako pierwsze. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne generują zdecydowanie najwięcej międzynarodowych przepływów kapitału do krajów rozwijających się i są uważane za jedno ze źródeł najbardziej sprzyjających rozwojowi inwestycji prywatnych. Inwestycje te mogą sprzyjać tworzeniu miejsc pracy, zwiększać zdolność produkcyjną, umożliwiać lokalnym firmom uzyskanie dostępu do nowych rynków międzynarodowych i nieść ze sobą transfer technologii, a ten z kolei może przełożyć się na pozytywne skutki długoterminowe. Wielu spodziewa się, że przepływy te odegrają istotną rolę w wypełnieniu luki w finansowaniu rozwoju gospodarczego. Najbardziej niebezpieczne

* dr Eric Ambukita, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, ul. Powstańców Wielkopolskich 5, 61-895 Poznań, e-mail: eric.ambukita@wsb.poznan.pl.

kraje, w szczególności kraje Afryki Subsaharyjskiej, muszą się wspierać i tworzyć związki gospodarcze oraz polityczne, aby zapewnić sobie miejsce i właściwy rozwój ekonomiczny w gospodarce światowej. Afryka Subsaharyjska odczuwa ogromne potrzeby inwestycyjne, na sfinansowanie których nie pozwala poziom lokalnych oszczędności (Ambukita, 2015, s. 10). Celem opracowania jest próba analizy ewolucji napływu BIZ do gospodarek krajów rozwijających się, ze szczególnym uwzględnieniem krajów Afryki Subsaharyjskiej. W artykule przedstawiono pojęcie i istotę oraz czynniki napływu BIZ, jak również wielkość, strukturę geograficzną i branżową BIZ w badanym regionie.

1. Pojęcie i istota BIZ

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne należą do podstawowych form przepływów kapitałowych w gospodarce światowej. Ekonomistów zajmujących się analizowaniem BIZ dzieli się na dwie grupy. Pierwsza traktuje je jako zjawisko czysto finansowe, natomiast druga postrzega te inwestycje w ujęciu realnym. Czym więc są bezpośrednie inwestycje zagraniczne? W literaturze przedmiotu trudno znaleźć jedną uniwersalną i powszechnie akceptowaną definicję, która zawierałaby wszystkie istotne aspekty tego zjawiska. Zgodnie z definicją Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organization for Economic Cooperation and Development* – OECD) „BIZ to takie inwestycje, które powodują długotrwałe zależności odzwierciedlające udział podmiotu gospodarczego jednego kraju w podmiocie gospodarczym innego kraju niż kraj stałego osiedlenia bezpośredniego inwestora. Celem bezpośredniego inwestora jest osiągnięcie efektywnego wpływu na zarządzanie przedsiębiorstwem funkcjonującym w innym kraju” (Przybylska, 2001, s. 15). W świetle definicji OECD BIZ mogą przybrać formę oddziału lub filii. Oddział nie ma odrębnej osobowości prawnej i w całości podlega firmie macierzystej ponoszącej pełną odpowiedzialność finansową za zobowiązania oddziału. Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) proponuje uznać BIZ „za kategorię międzynarodowych inwestycji podjętych przez inwestora jednego kraju w celu osiągnięcia trwałego udziału w przedsiębiorstwie działającym w innym kraju” (IMF, 1998, s. 352).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne stanowią długoterminową lokatę kapitału, której towarzyszy przepływ czynników produkcji w postaci m.in. kapitału rzeczowego (maszyny, urządzenia produkcyjne, materiały, surowce), pracy (wykwalifikowani pracownicy), know how, technologii, organizacji marketingowej (Pilarska, 2005, s. 7). Według A. Budnikowskiego „bepośrednie inwestycje zagraniczne można zdefiniować jako podejmowanie od podstaw samodzielnej działalności gospodarczej za granicą lub też przejmowanie kierownictwa już istniejącego przedsiębiorstwa” (Budnikowski, Kawecka-Wyrzykowska, 1996, s. 127). Bezpośrednie inwestycje zagraniczne mogą być realizowane przez korporacje transnarodowe (KTN) w różny sposób. KTN ma możliwość tworzenia nowego przedsiębiorstwa od podstaw (inwestycje typu *greenfield*) oraz przejęcia przedsiębiorstwa w całości lub w części (inwestycje *brownfield*) (Salamaga, 2013, s. 14).

Inną formą przepływu kapitału są zagraniczne inwestycje portfelowe. Polegają one na nabywaniu przez osoby fizyczne lub prawne zagranicznych instrumentów finansowych (np. obligacji, akcji, kredytów). Inwestorzy portfelowi nie zarządzają przedsiębiorstwem, którego akcje kupują. Natomiast „wspólną cechą obu tych form wywozu kapitału jest to, że zarówno bezpośrednie inwestycje zagraniczne, jak i portfelowe prowadzą do zaangażowania wywiezionych środków w działalności gospodarczej” (Budnikowski, Kawecka-Wyrzykowska, 1996, s. 127). BIZ stanowiły dominujące źródło finansowania rozwoju gospodarczego krajów rozwijających się w latach 50. i 60. XX wieku. Afryka ma najwyższy na świecie przyrost naturalny wynoszący 24% rocznie i jest najmłodszym kontynentem na ziemi, dzieci w wieku 0–14 lat stanowią ok. 44% populacji. Ze względu na bogactwo zasobów naturalnych i żyzne ziemie rolne, a także tanią siłę roboczą oraz wysoki popyt na produkty niemal wszystkich branż, Afryka jest atrakcyjnym obszarem dla inwestorów zagranicznych.

2. Czynniki wpływające na decyzje dotyczące BIZ w krajach rozwijających się

W tej części opracowania postaramy się przeanalizować czynniki decydujące o lokalizacji BIZ. Szczególnie uważnie przyjrzymy się gospodarkom krajów Afryki Subsaharyjskiej, które otrzymują najmniejszą część bezpośrednich inwestycji zagranicznych przeznaczonych dla krajów rozwijających się. Powodzenie w przyciąganiu bezpośrednich inwestycji zagranicznych zależy od wielu czynników, m.in. od systemu podatkowego, stabilnych i przejrzystych przepisów wykonawczych do zharmonizowanego prawa, oddolnej administracji oraz od stabilizacji politycznej, a także czynników makroekonomicznych.

Wśród głównych czynników napływu BIZ do ASS są: surowce naturalne (inwestycje typu *resource seeking*), prognozy demograficzne (rynek zbytu – *market seeking*), integracja gospodarcza państw afrykańskich oraz wysokie tempo wzrostu gospodarczego. Afryka to kontynent dużych możliwości z ogromnym potencjałem gospodarczym. Jest on bogaty w zasoby naturalne, dysponuje młodą i dynamiczną populacją¹ oraz oferuje wspaniałe możliwości w zakresie dywersyfikacji inwestycji. Istotnym czynnikiem przyciągającym BIZ do krajów rozwijających się są także relatywnie korzystne uwarunkowania makroekonomiczne tych państw. Zgodnie z danymi MFW (WEO, 2014) w 2014 roku wzrost realnego PKB na świecie wyniósł 3,4%. W podziale na grupy państw wyniósł on 1,8% dla gospodarek rozwiniętych oraz 4,6% w grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się, natomiast w Afryce Subsaharyjskiej wyniósł 5,0%. W tym okresie wzrost realnego PKB wyniósł 6,8% w krajach rozwijających się Azji i 1,3% w Ameryce Łacińskiej.

Poza ogólnymi badaniami teoretycznymi na temat współczesnej ewolucji strategii firm transnarodowych i wyznaczników ich lokalizacji (Dunning, 1998), zaczęto również

¹ Według UNICEF, w 2050 roku jedna czwarta ludności świata będzie mieszkać w Afryce. To właśnie na tym kontynencie mieszka 40% dzieci poniżej piątego roku życia.

zajmować się zagadnieniami wymagającymi większej precyzji. Należało ponownie przeanalizować wiele z nich wiedząc, że od dwudziestu lat procesy produkcyjne ulegają zmianom, nie tylko skuteczność czynników tradycyjnych rozstrzygających o lokalizacji KTN, ale również trafność wyboru tych ostatnich. Według niektórych badań ewolucja technologii oraz norm światowych związanych ze współzawodnictwem, a także zmiany zachodzące w strategiach firm międzynarodowych w ramach teorii post-taylorystycznej wprowadzają reorientację geograficzną BIZ, na niekorzyść większości krajów rozwijających się. Ponadto, w całości BIZ skierowanych do krajów rozwijających się nadal obserwowana jest tendencja do koncentrowania się na „średnim dochodzie” mniejszości danego kraju. Osiem państw Azji (Korea Południowa, Tajwan, Hong Kong, Singapur, Malezja, Filipiny, Tajlandia, Indonezja), do których dołączyły ostatnimi czasy Chiny i cztery państwa Ameryki Łacińskiej (Meksyk, Brazylia i w niewielkim stopniu Argentyna wraz z Chile), skupiają prawie całość inwestycji. Równocześnie obserwuje się zepchnięcie na margines najsłabiej rozwiniętych krajów i regionów, jak np. Afryki Subsaharyjskiej, co wydaje się jeszcze bardziej wzmacniać różnice w wynagrodzeniach i kosztach produkcji pojawiających się w zestawieniu komparatywnym korzyści decydujących o BIZ.

3. Napływ BIZ do różnych regionów świata

Za początkiem powolnej odbudowy BIZ w 2010 roku kryją się znaczne różnice między regionami, sektorami i rodzajami tego typu inwestycji. Wśród regionów krajów rozwijających się, silny wzrost napływu BIZ w 2010 roku w porównaniu do roku poprzedniego nastąpił tylko we Wschodniej i Południowo-Wschodniej Azji oraz w Ameryce Łacińskiej (odpowiednio o 34 i 14%). Wszystkie pozostałe regiony i grupy krajów odnotowały w 2010 roku dalszy spadek napływów BIZ (Afryka, Południowa i Zachodnia Azja, kraje wysoko rozwinięte gospodarczo, a także kraje transformacji ustrojowej) (UNCTAD, 2011).

Według raportu Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (*United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD*) opublikowanego w *World Investment Report 2016*, zgromadzone przez UNCTAD dane wskazują, że światowa wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w 2015 roku zwiększyła się o 38% do poziomu 1762 mld USD i osiągnęła najwyższy poziom od czasu globalnego kryzysu gospodarczego i finansowego w latach 2008–2009. Ten globalny wzrost wynika głównie z gwałtownego wzrostu międzynarodowych fuzji i przejęć, które wyniosły 721 mld USD wobec 432 mld USD w 2014 roku (UNCTAD, 2016). Rok 2015 charakteryzował się wielką dynamiką światowych przepływów kapitałowych. Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że BIZ w krajach rozwiniętych wzrosły niemal dwukrotnie z 522 mld USD w 2014 roku do 962 mld USD w roku 2015 (czyli o 84%). W analogicznym okresie w Europie napływ BIZ wzrósł o 65%, czyli 39% światowych napływów. Rok 2015 roku był rekordowy, jeśli chodzi o liczbę BIZ w Europie. Europa Zachodnia pozostaje głównym beneficjentem inwestycji, choć jej udział spada – z 81% w 2014 roku do 77% w roku 2015. Natomiast kraje Europy

Środkowo-Wschodniej osiągnęły skumulowany wzrost projektów aż o 34% wobec wzrostu wynoszącego „zaledwie” 9% w krajach Europy Zachodniej.

Tabela 1

Napływ BIZ według regionów świata 2010–2015 (mld USD)

Region	Lata					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Świat	1409	1700	1403	1467	1278	1762
Kraje rozwinięte	696	880	679	680	522	962
Europa	460	490	401	323	306	504
Ameryka Północna	246	263	209	283	165	429
Kraje rozwijające się	637	725	639	662	698	765
Afryka	44	48	56	52	58	54
Azja	401	431	401	431	468	541
Ameryka Łacińska i Karaiby	190	244	178	176	170	168
Kraje w okresie transformacji	75	95	85	85	56	35

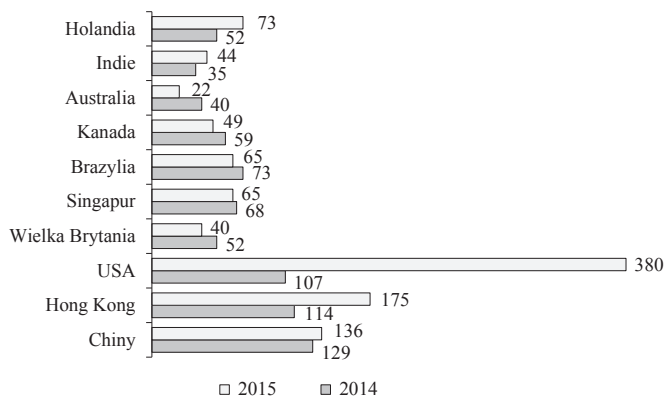
Źródło: UNCTAD (2015, 2016).

Udział inwestycji napływających do Ameryki Północnej w całości BIZ zwiększył się z 209 mld USD w 2012 roku do 429 mld USD w 2015 roku, czyli wzrósł o 105%. W gospodarkach rozwijających się napływy BIZ osiągnęły w 2015 roku nowy rekord: 765 mld USD i aż 9% wzrostu, zgodnie z tymi samymi danymi, głównie dzięki Azji, która w tym samym okresie przyciągnęła znaczącą wielkość USD. Na kontynencie afrykańskim sytuacja w 2015 roku uległa jednak pogorszeniu, z ogólnym spadkiem o 7% (54 mld USD) przepływów inwestycji zagranicznych. Według UNCTAD, główną przyczyną tego spadku jest koniec „super-cyklu” surowców, który ograniczył inwestycje w sektorze zasobów. W krajach Azji sytuacja była zupełnie odwrotna, region ten odnotował wzrost o 15,5% w porównaniu do roku poprzedniego. W Ameryce Łacińskiej i na Karaibach, o ile na poziomie globalnym nie było znacznego spadku przepływów inwestycji, BIZ pozostały względnie stabilne.

4. Napływ BIZ do różnych regionów krajów rozwijających się

Pod wpływem znacznego zwiększenia się liczby BIZ w krajach rozwijających się, ich napływ na świecie w 2015 roku, po dwóch latach kolejnego spadku, uległ lekkiemu zwiększeniu. Inwestycje te wzrosły do 765 mld USD w 2015 roku w skali światowej, czyli były o 9,5% wyższe w stosunku do 2014 roku. Z przedstawionych w tabeli 2 danych wynika, że do krajów rozwijających się w 2009 roku napłynęło 511 mld USD, jednakże suma ta stanowiła 43,1% BIZ na świecie. W 2010 i 2015 roku BIZ w gospodarce światowej utrzymywały się na poziomie odpowiednio 1244 i 1762 mld USD, podczas gdy Afryka odnotowała 2% spadek i BIZ zatrzymały się na poziomie 55 mld USD. Głównymi czynnikami

wyjaśniającymi ten spadek była powolność wzrostu gospodarczego w większości regionów świata i słabe perspektywy wznowienia rozwoju.

Rysunek 1. Pierwsze 10 krajów odbiorców BIZ na świecie w latach 2014–2015 (mld USD)

Źródło: UNCTAD (2013).

Tabela 2

Napływ BIZ do różnych regionów krajów rozwijających się w latach 2009–2015 (mld USD)

Region	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Świat	1185	1244	1651	1350	1427	1277	1762
Kraje rozwijające się	511	574	735	702	662	698	765
Afryka	60	55	47	50	52	58	54
Ameryka Łacińska i Karaiby	141	159	249	243	176	170	167
Azja Zachodnia	66	58	49	47	46	43	42
Azja Wschodnia, Południowa i Południowo-Wschodnia	242	300	387	359,6	350	383	448
Europa Południowo-Wschodnia i WNP	72	68	96,2	87	85	56	35

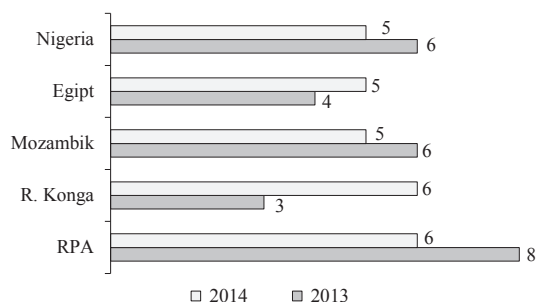
Źródło: opracowane na podstawie: UNCTAD (2005, 2013).

Udział Afryki w światowych napływach BIZ wyniósł zaledwie 3,7% w 2012 roku i zwiększył się do 4,6% w 2014 roku. W 2009 roku udział ten wyniósł 5,1%. Afryka doznała znacznego spadku wkładów BIZ, które zmniejszyły się z 60 mld USD w 2009 roku do około 47 mld USD w 2011 roku, co oznaczało spadek o 22%. W stosunku do innych grup regionalnych napływ BIZ do Afryki był mniejszy, a Azja nigdy nie spadła w tym samym okresie poniżej 10% poziomu. W 2009 roku udział ten wynosił 20,4% w stosunku do około 23,3% w okresie od 2010 do 2015 roku. Udział Ameryki Łacińskiej i Karaibów zwiększył się z 11,9% w 2009 roku do 15% w 2011 roku oraz 18% w 2012 roku. W krajach rozwijających się napływ BIZ w latach 2009–2015 wzrósł o 49,7%, osiągając 765 mld USD. Ten

szczególnie duży wzrost BIZ w 2015 roku w tych krajach mogą wyjaśnić liczne czynniki. Nasilenie konkurencji w przemyśle prowadzi przedsiębiorstwa do poszukiwania nowych środków mających na celu ulepszenie ich konkurencyjności. W szacowanej na koniec 2014 i 2015 roku skumulowanej wartości napływu BIZ na świecie (odpowiednio 1277 i 1762 mld USD) inwestycje w krajach rozwijających się stanowiły 46,4% w 2013 roku. Warto zwrócić uwagę, iż udział ten uległ zwiększeniu w 2014 roku o 54,7%. Może to świadczyć o coraz większej atrakcyjności krajów rozwijających się dla lokat BIZ. Wśród pierwszych dziesięciu krajów największych odbiorców BIZ na świecie znajduje się pięć krajów rozwijających się, głównie największe kraje Azji oraz Brazylia (rys. 1).

5. Napływ BIZ do krajów Afryki Subsaharyjskiej w latach 2010–2015

Jak już wspomniano, w 2015 roku BIZ na kontynencie afrykańskim spadły o 7,2% w porównaniu do poprzedniego roku, podczas gdy BIZ na świecie wzrosły o 38% i wynosiły 1762 mld USD. W 2014 roku napływ BIZ do Afryki pozostał na niezmiennym poziomie i wyniósł 54 mld USD, mimo ich spadku w Afryce Północnej. W Afryce Subsaharyjskiej zauważyć można istotne regionalne dysproporcje napływów kapitału z tytułu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Afryka Zachodnia od zawsze była pierwszym regionem, który przyciągał inwestycje. W latach 90. XX wieku podregion ten pozyskał około 48% całkowitego zasobu inwestycji w Afryce Subsaharyjskiej. Poziom ten wzrósł i osiągnął połowę całkowitego zasobu na początku XXI wieku. Jednak napływy kapitału z tytułu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Afryki Zachodniej wykazują tendencje zmniejszające się do około 46% w 2010 roku, a w 2014 roku o 10% (do 12,8 mld USD) z powodu epidemii wirusa Ebola (UNCTAD, 2015). Napływy BIZ zaczynają zatem coraz bardziej zmierzać w kierunku innych podregionów. Na przykład w Afryce Wschodniej odsetek inwestycji w ciągu trzydziestu lat niemal się podwoił: z 7% w 1980 roku do 13% w 2010 roku, dzięki wzrostowi inwestycji w sektorze bankowym i usług w tym regionie, a szczególności w Kenii. Ponadto w 2014 roku napływ ten w tym samym regionie wzrósł o 11% (do 6,8 mld USD) dzięki wzrostowi inwestycji w sektorze gazowym w Tanzanii i Etiopii (która stała się ośrodkiem produkcji dla korporacji transnarodowych w branży odzieżowej i tekstylnej). Afryka środkowa otrzymała w 2014 roku 12,1 mld USD, czyli o 33% więcej w porównaniu z 2013 rokiem. Napływ BIZ podwoił się do 5,5 mld USD w Republice Konga, która stała się drugim odbiorcą BIZ w Afryce (rys. 2). W tym kraju inwestycje zagraniczne nie zostały zahamowane z powodu spadających cen surowców, a Demokratyczna Republika Konga nadal przyciąga znaczne ilości BIZ. Afryka Południowa otrzymała w 2014 roku 10,8 mld USD, co oznacza spadek o 2,4 % w porównaniu z 2013 rokiem. Jeżeli chodzi o RPA, to pozostaje ona krajem, który przyciąga najwięcej inwestycji zagranicznych w regionie i na kontynencie (5,7 mld USD, co jednak oznacza spadek o 31% w porównaniu z rokiem poprzednim). Na trzecim miejscu w Afryce plasuje się natomiast Mozambik, który odegrał również ważną rolę w przyciąganiu BIZ: otrzymał w 2014 roku 4,9 mld USD (tab. 3).

Rysunek 2. Pięć krajów Afryki największych odbiorców BIZ w latach 2013–2014 (mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD (2015).

Tabela 3

BIZ w wybranych krajach Afryki Subsaharyjskiej w latach 2009–2015 (mln USD)

Kraj	Napływ BIZ w mln USD						Przepływ BIZ w procencie kapitału stałego brutto		
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Angola	2205	-3227	-3024	-6898	-7120	-3881	-40	-39	-20
Botswana	129	218	1371	487	398	393	9	8	8
Kamerun	740	538	652	526	326	501	10	5	8
R. Konga	1274	928	2180	2152	2914	5502	61	70	108
D.R. Konga	864	2939	1687	3312	2098	2063	59	33	29
Gwinea Równikowa	1636	2734	1975	2015	1914	1933	22	21	23
Gabon	573	499	696	832	968	973	15	17	19
Kenia	115	178	335	259	505	989	3	5	8
Madagaskar	1066	808	810	812	567	351	47	30	20
Mauritius	248	430	433	589	259	418	22	10	15
Mozambik	898	1018	3559	5629	6175	4902	82	81	59
Nigeria	8650	6099	8915	7127	5608	4694	10	7	5
Senegal	320	266	338	276	311	343	8	8	8
RPA	7502	3636	4242	4559	8300	5712	6	12	9
Zambia	426	634	1110	2433	1810	2484	32	23	34
Afryka ogółem	54379	44072	47705	56435	53969	53912	12	11	11

Źródło: UNCTAD (2015, 2016).

Z przedstawionych w tabeli 3 danych wynika, że do Afryki napłynęło w 2014 roku 54 mld USD, jednakże suma ta stanowiła zaledwie 4,6% BIZ na świecie. Udział Afryki w ramach gospodarek rozwijających się wynosił około 8,3% w 2014 roku. W 2015 roku udział ten spadł do około 7,0%. W 2010 roku krajami, które przyciągnęły najwięcej BIZ, były kolejno według wielkości kapitałów: Nigeria, RPA, Angola, D.R. Konga, Gwinea Równikowa, Mozambik oraz R. Konga. Znaczenie BIZ dla ASS można określić jako procent brutto nakładów na środki trwałe. W latach 2012–2014 przepływy związane z BIZ,

traktowane jako udział procentowy w tworzeniu kapitału stałego brutto wahały się od 12% w 2013 roku do 11% w 2014 roku. Należy zauważyć, że w niektórych krajach ASS współczynnik ten był wyższy: w szczególności w Republice Konga osiągnął on przeszło 100% w 2014 roku, natomiast w Zambii 34%. W Mozambiku współczynnik przekraczał 50%. Napływ BIZ do ASS znacząco wzrósł: z 29,5 mld USD w 2010 roku do 36,9 mld USD w 2011 roku (UNCTAD, 2013). Stały wzrost cen surowców i stosunkowo korzystnego środowiska gospodarczego spowodował, że są one w ASS głównymi czynnikami, które przyczyniły się do tego zwrotu. Pięć krajów Afryki najbardziej przyciągających BIZ w badanym okresie było producentami ropy (wśród nich przede wszystkim Nigeria).

6. Struktura geograficzna BIZ w Afryce Subsaharyjskiej

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne pozostały dominujące w przemyśle naftowym i koncentrują się w Afryce w małej liczbie krajów. Znaczną część BIZ przyciągają najważniejsi beneficjenci (Angola, Nigeria i Republika Południowej Afryki). Ze wzrastających przepływów BIZ w latach 1995–1998, obejmujących 33%, skorzystały cztery kraje – producenci ropy: Angola, Republika Konga, Gwinea Równikowa i Nigeria. Tendencja ta zmieniła się w 2012 roku (Piegato, 2000). W przemyśle naftowym BIZ dominowały w 2002 roku w Angoli, Republice Konga, Czadzie, Nigerii i Tunezji, stanowiąc przeszło połowę przychodów tego roku (UNCTAD, 2003). W 2002 roku Egipt, Angola, Nigeria i Republika Południowej Afryki otrzymały udział 61,9%, później do tej grupy dołączyła Tunezja, uzyskując 70,11% BIZ ogółu napływów. Wahania BIZ w tych krajach mają decydujący wpływ na przepływy BIZ do całości kontynentu afrykańskiego.

Głównymi beneficjentami, z udziałem osiągającym prawie połowę wszystkich przepływów do Afryki, w 2004 roku były Angola, Gwinea Równikowa, Nigeria i Sudan (kraje bogate w zasoby mineralne) (UNCTAD, 2005).

Na rysunku 2 przedstawiono pięciu głównych odbiorców BIZ w Afryce w 2013 i 2014 roku. W 2013 roku odnotowano wzrost napływu BIZ do Afryki, a ich głównymi odbiorcami były RPA, Republika Konga, Mozambik, Egipt oraz Nigeria, które zaabsorbowały łącznie 27 mld USD wartości inwestycji ulokowanych w Afryce. Należy zwrócić uwagę, że w tym roku liderem w regionie pod względem wartości otrzymanych BIZ (8 mld USD) była RPA. BIZ w tym kraju skierowane zostały przede wszystkim do sektora górnictwa. W 2014 roku napływ inwestycji zmniejszył się do poziomu 6 mld USD. Drugie miejsce zajął Mozambik (również 6 mld USD), a trzecie Nigeria (5 mld USD). Kraje te w 2014 roku łącznie zaabsorbowały 17 mld USD.

7. Struktura sektorowa BIZ w krajach ASS

Afryka kontynuuje przyciąganie BIZ jedynie w sektorach, w których korzyści konkurencyjne przewyższają czynniki ryzyka związanego z inwestowaniem na tym kontynencie.

W strukturze BIZ nastąpiły na całym świecie zmiany – wzrost znaczenia sektora usług. Na początku lat 70. XX wieku sektor ten stanowił jedynie jedną czwartą światowych BIZ, ta część w 1990 roku odpowiadała prawie połowie kapitałów, a w 2002 roku osiągnęła około 60% ich wartości (UNCTAD, 2004). Wbrew utartym poglądom, koncentracja BIZ w Afryce Subsaharyjskiej nie dotyczy jedynie surowców mineralnych. Nawet w krajach eksporterach ropy kluczowymi sektorami dla BIZ stają się produkcja i usługi. W 1992 roku 30% kapitałów pochodzących z BIZ w Nigerii zostało ulokowanych w sektorze pierwszym, 50% w wytwórczości i 20% w usługach. Z czasem również Mauritius potrafił przyciągnąć BIZ do sektora wytwórczego, przede wszystkim do włókiennictwa i elektroniki. W sektorze wytwórczości coraz bardziej inwestują Niemcy. Przeszło 60% przeznaczonych na BIZ kapitałów brytyjskich inwestowane jest w produkcję i usługi, natomiast BIZ pochodzące ze Stanów Zjednoczonych kierowane są do przemysłu spożywczego oraz obejmują wydobywanie i przetwórstwo metali. Udział kapitałów zainwestowanych w Afryce Subsaharyjskiej przez Stany Zjednoczone w sektorze pierwszym zmniejszył się z 79% w 1986 roku do 53% w 1996 roku (Ikiara, 2003). Sondaż przeprowadzony wśród spółek transnarodowych w 2000 roku wykazał, że sektorami najbardziej zdolnymi do przyciągnięcia BIZ w Afryce Subsaharyjskiej są turystyka, przemysły wydobywcze zasobów naturalnych i przemysły, dla których rynek krajowy pozostaje najważniejszy. Szczególna rola przypada telekomunikacji. Wzrost znaczenia telekomunikacji wiąże się z prywatyzacją towarzystw telefonicznych i pojawieniem się w wielu krajach Afryki światowego systemu komunikacyjnego.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Afryce są coraz bardziej zdominowane przez kraje rozwijające się, takie jak Chiny i Indie. Jeżeli chodzi o strukturę sektorową napływu BIZ w Afryce, to była ona jak dotychczas zdominowana przez sektory III i I, gdzie usługi stanowią największy udział napływających do Afryki BIZ, choć udział ten jest niższy niż w innych regionach, a koncentrują się w stosunkowo niewielkiej liczbie krajów, w tym w Maroku, Nigerii i RPA. W 2012 roku około połowa (48%) skumulowanej wartości BIZ w Afryce była ulokowana w sektorze usług, a blisko 31% stanowiły inwestycje w sektorze I (górnictwo, przemysł wydobywczy i naftowy), czyli w sektorze podstawowym, a tylko 21% w przemyśle przetwórczym (w sektorze produkcyjnym).

Uwagi końcowe

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne stanowiły dominujące źródło finansowania rozwoju krajów rozwijających się w latach 60. XX wieku. Na przestrzeni badanego okresu, tj. lat 2009–2015, napływ BIZ do krajów rozwijających się był najwyższy w 2015 roku (ich wartość wynosiła wtedy 765 mld USD), natomiast najniższy sześć lat wcześniej – w roku 2009 zaledwie 511 mld USD, tj. o blisko 50% mniej. Spośród krajów rozwijających się największy i ciągle zwiększający się udział wartości inwestycji przypadają na Azję, np. w 2015 roku wynosił on już 70%, podczas gdy w 2009 roku stanowił 60%, natomiast w Afryce oraz w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach stanowił odpowiednio 11 i 27%. Większość BIZ

podejmowanych w ASS koncentruje się na eksploatacji zasobów naturalnych. To w sposób znaczący odróżnia charakter inwestycji afrykańskich od azjatyckich.

Literatura

- Ambukita, E. (2015). *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w rozwoju gospodarczym krajów Afryki Subsaharyjskiej*. Poznań: Wydawnictwo WSB w Poznaniu.
- Budnikowski, A., Kawecka-Wyrzykowska, E. (red.) (1999). *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*. Warszawa: PWE.
- Dunning, J.H. (1998). Lactation and the Multinational Enterprise: A Neglected Factor? *Journal of International Business*, 29, 1.
- Ikiara, M.M. (2003). *Foreign Direct Investment (FDI), Technology Transfer and Poverty Alleviation: Africa's Hopes and Dilemma*. Nairobi: ATPS.
- IMF (1998). *Annual Report of the Executive Board for the Financial*.
- Piegato, M. (2005). *The Foreign Direct Investment in Africa*. Africa Region Working Paper no. 15.
- Pilarska, C. (2005). Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a transformacja systemowa. W: Z. Dach A. Pollok (red.), *Gospodarka Polski po 15 latach transformacji*. Kraków.
- Przybylska, K. (2001). *Determinanty zagranicznych inwestycji bezpośrednich w teorii ekonomicznej w Czechach, Polsce i na Węgrzech*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Salamaga, M. (2013). *Modelowanie wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na handel zagraniczny w świetle wybranych teorii ekonomii na przykładzie krajów Europy środkowo-wschodniej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- UNCTAD (2013). *FDI Statistic*. Pobrano z: www.unctad.org/fdistatistics.
- UNCTAD (2003, 2004, 2005, 2011, 2012, 2015, 2016). *World Investment Report*. United Nations.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT INFLOWS TO DEVELOPING COUNTRIES ON THE EXAMPLE OF COUNTRIES IN SUB-SAHARAN AFRICA

Abstract: *Purpose* – The aim of this article is an attempt to analyze foreign direct investment (FDI) made in developing countries, with special emphasis on Sub-Saharan Africa (SSA) countries.

Methodology – Researches include the size and sectorial and geographical structure. The performed analyzes are generally based on data from the years 2010–2015, and in some cases, on old studies dating back to 80s and 90s

Result – Among developing countries, the greatest FDI recipients are two regions: Asia and Latin America. It is just quite like Sub-Saharan Africa was marginalized. This trend is even more perceptible in the analysis of individual countries in the region. Sectorial structure and geographic FDI in ASS remain dominant in the oil industry and are concentrated in a small number of countries.

Originality/value – This document is not intended to be exhaustive in terms of FDI issues in sub-Saharan Africa. There is still a lot of issues demanding a precise definition – the inalienable seem to be any inadequate research focused on the development of countries in that region.

Keywords: Africa, Sub-Saharan Africa, foreign direct investment in developing countries

Cytowanie

- Ambukita, E. (2017). Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów rozwijających się na przykładzie krajów Afryki Subsaharyjskiej. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 5 (89/1), 281–291. DOI: 10.18276/frfu.2017.89/1-23.